

ALIANȚE POLITICO – MILITARE

POLITICAL – MILITARY ALIANCES

*Drd. Ileana-Gentilia METEA**

Rezumat: Luând în considerație afacerile internaționale și rolul lor jucat în asigurarea securității naționale, lucrarea de față reprezintă un argument practic asupra rolului și, în special, a importanței exercitate de alianțele politico-militare. NATO este modelul ales pentru cea mai reprezentativă și viabilă alianță; rolul Alianței este dezvoltat în actualul context politic.

Cuvinte-cheie: alianțe politico-militare; afaceri internaționale; securitate națională; NATO; rol.

Abstract: Considering international affairs and their role played in ensuring national security, the paper here is a practical argument upon the role and mainly the importance of the political military alliances. NATO stands as chosen model, the most representative and vivid alliance; its role is being developed in the present day political context.

Keywords: political-military alliances; international affairs; national security; NATO; role.

Tematica securității statelor se asociază cu teoriile rașunii de stat. Acest concept s-a impus ca un principiu normativ superior, în fața altor interese individuale sau de grup în societate și a devenit un principiu regulator al comportamentului internațional al oricărui stat. Într-o democrație, structura intereselor private poate avea loc în condițiile definirii (unui interes public. David Clinton, în „*The National Interest: Normative Foundations*”, articol publicat în „*The Review of Politics*”, vol. 48, no. 4, University of Notre Dame, 1986, sublinia că interesul public devine un bun public (public good). Definirea interesului contribuie la îndeplinirea de către stat a obligațiilor de protejare și de promovare a binelui social. Pe plan extern, această funcție a statului include abilitatea de a proteja societatea de pericolele externe și de a se angaja în cooperare mutuală cu alte state.

În politica externă și de securitate se discută mai ales despre **interesul național**. Interesul național face ca statul să dezvolte și să mențină o capacitate

* Doctorand în Științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

optimă de protejare a societății și de promovare a propriului său bun public. Securitatea este tot un bun public, anume cel esențial. Interesul național se referă la principiul regulator al politicii externe și de securitate care consideră binele comun al societății, scopul final al acțiunilor diplomatice, economice și militare. În această accepție, politica externă și de securitate promovează interesele proprii fiecărui stat (pace sau război, binele național, prosperitatea economică, națională etc.). Se disting: interese vitale, interese majore, interese primare, interese fundamentale, interese ordinare etc. **Securitatea națională devine capacitatea unui stat de a-și menține și a-și promova identitatea națională și integritatea funcțională.**

În ultimele decenii, starea de securitate – insecuritate (după Barry Buzan) se stabilește pe baza analizării vulnerabilităților și amenințărilor. Vulnerabilitatea este o caracteristică externă a securității, riscul este una internă. Vulnerabilitatea se asociază cu așezarea geografică, mărimea teritoriului, populația, iar riscul este partea activă (o vulnerabilitate „activată”) și percepută ca atare. Vulnerabilitatea se stabilește strategic, riscul se identifică din punct de vedere politic. Politica de securitate națională poate fi orientată către interior, pentru a reduce vulnerabilitățile și către exterior, pentru a reduce riscurile și a evita amenințările. În esență, vulnerabilitatea este un indicator care determină necesitățile de securitate ale unui stat; riscul este o vulnerabilitate manifestă, iar amenințarea este un risc produs.

Securitatea militară

Amenințările de natură militară se plasează pe poziția centrală în securitatea națională. Intervenția militară pune în pericol toate componentele statului: baza fizică (teritoriu) poate fi ocupată (parțial sau total) sau afectată ca ecosistem, structura instituțională poate fi dezmembrată, ideea de stat poate fi subminată. Utilizarea violenței exclusive a statului este recunoscută ca singura formă legitimă de angajare a forței în rezolvarea problemelor de securitate internă sau externă. Amenințările prezentate ca prerogative militare externe scot în relief relevanța utilizării forței în relațiile internaționale. Când amenințarea este de natură externă, securitatea militară se referă la capacitatea militară a statului de a face față agresiunii. Definierea și construirea capacității militare trebuie realizată în funcție de vulnerabilități.

Securitatea politică. Subminarea autorității

Securitatea politică se referă la stabilirea organizațională a ordinii sociale. Amenințările sunt la adresa suveranității statului. Este vorba de amenințări de natură nonmilitară, pentru că toate vulnerabilitățile, riscurile și amenințările sunt definite pe cale politică. Se adaugă securitatea economică, de mediu, umană etc.

În epoca Războiului Rece, securitatea a fost definită ca echilibru fragil al arsenalelor militare ale celor două părți. Chiar și astăzi, starea naturală a sistemului internațional nu este starea de securitate, ci de insecuritate. În viziunea

realistă/neorealistă, relațiile internaționale sunt, în primul și în primul rând, despre **putere și securitate**. În centrul atenției se află statele, puterea deținută de acestea și date fiind implicațiile anarhiei, insecuritatea. Obținerea securității trebuie acceptată în orizontul școlii realiste, mai degrabă ca managementul insecurității decât ca eliminarea acesteia. Un control optim al insecurității garantează o stabilitate relativă a sistemului internațional, stabilitate specifică echilibrului de putere (balance of power).

În privința alianțelor politico-militare, factorul determinant în formarea alianțelor este distribuția puterii în cadrul sistemului internațional. Statele decid să se alinieze. Se remarcă trei tipuri de comportament al statelor în sistemul internațional: **balansarea balancing, alinierea bandwagoning și destinderea détente**. Alinierea se justifică atunci când: statele pot să se alinieze cu statele sau coalițiile amenințătoare în speranța că vor putea evita un atac asupra lor (alinierea defensivă); statele se pot alinia cu partea dominantă într-un război pentru a participa la împărțirea beneficiilor victoriei (alinierea ofensivă). Balansarea apare în cazul puterilor minore, al statelor mici, unirea lor în vederea contracarării unui stat puternic, amenințător, pentru a-l descuraja, iar destinderea reprezintă dezvoltarea de relații pașnice în scopul reducerii tensiunilor. Se întrebunțează analize bazate pe **teoriile balanței de putere, balanței de interese sau ale balanței de amenințări** (vezi contribuțiile unor K. Waltz, S. Walt, R. Schweller). Cel mai important factor în luarea deciziilor de alianță îl constituie compatibilitatea obiectivelor politice sau a intereselor și nu dezechilibrul de putere sau amenințarea.

Alianțele reprezintă unul dintre cele mai importante mijloace de procurare a securității de către un stat, luând în considerare trăsătura anarhică a sistemului internațional. Cele militare, cu precădere, sunt rezultate ale unor acorduri formale între două sau mai multe state, de obicei ale unor tratate.

Acesta este un punct important în definirea alianțelor, deoarece este cel care precizează explicit condițiile în care este acordat sprijinul, care este ponderea în care se acordă acest sprijin militar de către fiecare aliat în parte, teritoriul vizat de alianță, amenințarea împotriva căreia se constituie alianța și alte detalii de acest fel. Aceste detalii fac în mod fundamental diferența dintre alianțele și organizațiile de securitate colectivă, diferență ce se concentrează pe două niveluri: pe de o parte, **organizațiile de securitate colectivă**, cu tot caracterul lor formal, nu specifică în actul lor constitutiv obligativitatea intervenției celorlalți participanți în cadrul ei, în cazul în care una dintre părțile semnatare este atacată; spre deosebire de acestea, **alianțele presupun obligativitatea intervenției aliaților pentru partea atacată**, întrucât, prin semnarea tratatului de instituire a alianței, statele își promet un ajutor militar reciproc specific; mai mult decât atât, alianțele specifică până și timpul în care se va interveni, forțele efective ce vor fi detașate, zonele ce vor fi apărate etc.

NATO este exemplul clasic al unei alianțe. Aceasta specifică, în mod clar, bazele cooperării militare dintre părțile semnatare (apărarea împotriva pericolului comun), ponderea fiecărui participant în alianță, teritoriul ce trebuie apărat, circumstanțele în care obligativitatea intervenției se declanșează (articol 5) etc.

În literatura de specialitate se face diferența dintre alianța propriu-zisă și organizațiile de securitate/apărare colectivă⁵. Diferența constă în faptul că tratatul de alianță presupune existența unui inamic comun, bine identificat (în multe cazuri se specifică clar contra cui este valabil acordul, condițiile care fac necesară intervenția, participarea obligatorie, intervalul de timp necesar, cantitatea de forțe ce trebuie mobilizată de către fiecare aliat, teritoriul aliat ce urmează a fi apărat) pe când securitatea colectivă se referă la potențiali adversari nespecificați și presupune solidaritatea de grup contra tuturor amenințărilor militare venite din partea unor terți.

Alt element definițiv pentru alianță este **scopul** ei, care este unul **fundamental militar sau de maximizare a securității**. Acest aspect deosebește în mod clar alianțele militare de orice alt tip de asociații între state pe criterii economice, culturale, religioase sau de alt fel. În acest sens, NATO se deosebește fundamental de organizații cu un caracter pronunțat economic, precum UE sau NAFTA. Din punct de vedere al componenței, alianțele se formează numai între state, fiind excluse entitățile politice și economice transnaționale, organizațiile internaționale, ONG-urile, grupările revoluționare, cele de gherilă sau altele. Cu precădere acest element al definiției elimină posibilitatea alianței dintre guvernele naționale și grupările sau entitățile subnaționale sau transnaționale ce pot activa la un moment dat în sistemul internațional.

Alianțele au ca principal scop concentrarea forțelor militare ale aliaților împotriva unui adversar comun din afara alianței. Ea scade și probabilitatea apariției unui conflict între aliați, ceea ce constituie mai curând unul dintre beneficiile decât dintre obiectivele alianței. Din această perspectivă, alianța este un instrument aflat la îndemâna statelor, ca actori raționali în sistemul internațional, de a-și mări capacitățile sau de a bloca intenția adversarului de a-și spori propriile capacități. Împotriva acestui element se poate obiecta în sensul că alianțele nu sunt întotdeauna, în mod obligatoriu, îndreptate împotriva unui stat, ele pot fi îndreptate și împotriva unor fenomene din relațiile internaționale.

Este cazul Sfintei Alianțe din secolul al XVIII-lea, care era mai degrabă o alianță cu perspectivă ideologică asupra modului în care trebuia prezervată stabilitatea în Europa, propunându-și să prevină ridicarea oricărui stat revoluționar cu pretenții de hegemonie continentală. Asemenea ei și Antanta anglo-franceză, formată în 1904, este

⁵ Stephen M. Walt, *Originile Alianțelor*, Editura Institutului European, Iași, 2008, p. 23; apud. Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu, *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006, pp. 210-211.

alianța cea mai lungă din istorie, bazată fiind pe un ansamblu de valori comune. Coaliția declanșată de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 din New York și Washington este una împotriva unui fenomen internațional – terorismul – care amenință securitatea întregului sistem internațional, nu a unui stat anume.

Alt element al definiției alianței este reciprocitatea, nu este un element obligatoriu, deoarece nu toate alianțele îl au la bază, dar majoritatea îl au în centru fiind considerat un mijloc de creștere a beneficiilor alianței. Acest principiu al reciprocității dă consistență și coerență mai mare unei alianțe, bazându-se pe o condiționare fundamentală a beneficiilor alianței respective. Împreună cu caracterul formal al alianței, principiul reciprocității conferă și o obligativitate legală și morală a respectării angajamentului asumat prin alianță. Un al șaselea element al alianței este caracterul său politic, manifestat cel puțin la un nivel secundar. De regulă, în cadrul unei alianțe există o serie de așteptări între aliați ce depășesc scopul propriu-zis al înțelegerii: aceștia așteaptă ca partenerii de alianță să-i susțină politic în demersurile lor diplomatice chiar și în cazul inexistenței unei obligativități stipulate, prin tratat, în acest sens.

Ca element final al definiției ne referim la **interesele pe care alianța se construiește, se menține și se consolidează**. Interesele fac ca o alianță să fie viabilă sau inutilă, să aducă beneficii într-o proporție mai mare sau mai mică, ele pot chiar determina sau împiedica realizarea unei alianțe. Alianțele tind să se formeze între state care au interese comune. Totuși, când ne confruntăm cu o identificare între interesele aliaților ori când interesele părților aliate sunt divergente într-o măsură mult prea mare, alianța devine inutilă. Într-o alianță există întotdeauna interese comune ale părților semnatare preexistente alianței, interese comune ale aliaților rezultate din alianța însăși, interese care se construiesc pe parcurs, pe măsură ce alianța este menținută și consolidată. În general, interesele aliaților sunt doar parțial împărtășite, dar într-un mod substanțial. Alianțele se încheie prin tratate internaționale.

Balansarea. Dovezile istorice evidențiază patru elemente în legătură cu formarea alianțelor. Primul: amenințările externe sunt cauza cea mai frecventă a alianțelor internaționale. În al doilea rând, balansarea este mult mai întâlnită decât alinierea. În al treilea rând, statele nu balansează doar puterea, ele balansează și amenințările. Cu toate că superputerile își aleg parteneri de alianță, în primul rând pentru a se balansa reciproc, puterile regionale sunt, în general, indiferente față de balanța de putere. În schimb, statele formează alianțe, cel mai des ca răspuns la amenințările venite din partea altor actori regionali. Capacitățile și intențiile ofensive cresc probabilitatea ca alții să-și unească forțele în opoziție, deși impactul precis al acestor factori este dificil de măsurat.

Alianțele formate pentru balansarea amenințării pot lua mai multe forme distincte. În formă tipică, statele încearcă să reziste amenințărilor, adăugând la propria forță pe cea a altui stat. Astfel, superputerile au căutat aliați pentru a se opune amenințării reciproce (achiziționând baze sau alte bunuri militare utile) sau pentru a-l opri pe rival să-și extindă influența. Pe de altă parte, statele regionale au căutat ajutor extern, cel mai frecvent din partea unei superputeri, dar uneori și din partea unor actori locali, atunci când erau angajate într-o rivalitate intensă sau într-un conflict militar activ⁶.

Istoria alianțelor susține afirmația potrivit căreia, aceste state acționează în special pentru a balansa una împotriva celeilalte. Toate angajamentele puterilor examinate, cu excepția a două dintre ele, au fost formate în primul rând pentru a contracara puterea oponentă.⁷ Cazurile rămase se situează în total acord cu obiectivul general al slăbirii poziției regionale a celeilalte puteri.

Alinierea este un comportament care poate sta la baza formării alianțelor. Cu toate că statele își aleg aproape întotdeauna aliați pentru a balansa amenințarea, comportamentul acesta nu este unul universal. În anumite situații, tendința în general redusă a statelor de a-și uni forțele cu puterea dominantă poate crește într-o anumită măsură.

Statele se aliniază atunci când nu există perspectiva unor aliați utili, pentru că vor face față singure amenințărilor, în cazul în care aleg să reziste. Lipsa unor aliați eficienți este evidentă în majoritatea cazurilor de aliniere.

De aici se desprinde faptul că statele preferă balansarea alinierii, chiar și atunci când se confruntă cu amenințări semnificative. Cazurile rare de aliniere sunt rezultatul unei serii de împrejurări și, deoarece alinierea este mai ales răspunsul statelor slabe, e mai puțin probabil că va modifica în mod semnificativ balanța globală de putere.

Pe lângă capacitățile economice și militare, amenințările cu acțiuni subversive sau cu alte forme de presiune politică pot fi determinanți la fel de puternici ai coalizării. Deși distribuția capacităților este extrem de importantă pentru superputeri, ea joacă un rol foarte mic în alegerea alianțelor de către actorii regionali. În pofida faptului că proximitatea geografică este foarte importantă, dovezile nu relevă o relație liniară dintre distanță și nivelul de amenințare. Lipsa de liniaritate se datorează faptului că multe rivalități din Orientul Mijlociu au fost coordonate prin canalele politice (propagandă și subversiune), în care puterea militară (și, astfel, geografia) a jucat un rol minor.

⁶ Exemplele cele mai evidente sunt relațiile protector-protejat care au permis arabilor și israelienilor să-și susțină rivalitatea, ajutorul oferit părților beligerante din războiul civil din Yemen și coaliția arabă care a purtat Războiul din Octombrie din 1973.

⁷ Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 211.

Tendința statelor de a prefera balansarea se explică prin faptul că balansarea împotriva unui stat puternic poate fi cel mai prudent răspuns, dacă presupunerile legate de intenții sunt incorecte. Intrarea într-o alianță defensivă pentru a te opune unei amenințări potențiale te poate proteja, dacă statul în cauză este de fapt unul agresiv. O asemenea alianță va fi inutilă dacă statul în cauză se dovedește a fi un stat blând. În schimb, alinierea poate da greș în mod catastrofal, dacă cineva alege să se alieze cu un stat puternic, iar mai târziu descoperă că intențiile sale sunt de fapt ostile. Prin urmare, balansarea va fi considerată un răspuns mai sigur, atunci când intențiile nu pot fi determinate cu siguranță. *Implicațiile securității de tip național (statal) asupra securității globale.* Trăinicia securității globale, unul dintre imperativele stringente ale prezentului, are un suport solid în securitatea statelor. De la marile puteri, care sunt preocupate de întărirea stabilității strategice și până la statele mici, dornice parcă și mai mult, de a-și prezerva securitatea națională, toate sunt vital interesate de consolidarea unui climat de pace și încredere globală. În eforturile ample de dezvoltare a cooperării pentru neproliferarea armelor de distrugere în masă și a dispozitivelor de lansare a acestora, de înăsprire a reglementărilor existente în domeniu, de combatere a terorismului internațional și a celorlalte amenințări transfrontaliere, statele au o implicare puternică și permanentă.

Printr-o politică de securitate națională activă, dinamică, securitatea statală reușește o implicare complexă în securitatea internațională. În ultimii ani, politicile de apărare a teritoriului național, de diplomatie preventivă ale statelor se combină cu politici ofensive de promovare a intereselor proprii, care susțin stabilitatea globală în diferite regiuni de pe mapamond.

Pe plan european, de exemplu, statele UE realizează politica europeană de securitate și apărare, obiectivele Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, mențin stabilitatea în Balcani și în spațiul caucaziano-caspic al Mării Negre, luptă cu terorismul, iar statele membre NATO participă la efortul de apărare colectivă și la construcția dimensiunii militare a UE, precum și la îndeplinirea angajamentelor de parteneriat și cooperare cu celelalte state ale lumii, la consolidarea încrederii și a cooperării pe plan regional și continental.

Statele se implică nemijlocit în restructurarea sistemului global de securitate, cooperarea economică și adaptarea normelor și a principiilor de drept internațional la evoluțiile determinate de procesul globalizării, în activitatea ONU, OSCE, UE, OMC. La nivelul OSCE, statele contribuie la îmbunătățirea securității politice, economice și de mediu, promovează multiethnicitatea, gestionează zonele de criză, abordează activ problematica securității prin cooperare, înlătură tensiunile și conflictele, mențin o stabilitate regională și internațională reală, fac eforturi de

democratizare a altor spații geostrategice, promovează o cooperare eficientă la nivel multilateral.

Din analiza implicațiilor securității statale, naționale, asupra securității globale nu poate lipsi o interogație ca aceasta: Ce rol joacă, în consolidarea sistemului mondial de securitate, dezvoltarea pe plan național a unui instrument coerent, suplu și polivalent și realizarea și optimizarea interoperabilității cu aliații și partenerii? Fără îndoială că o construcție organizațională aptă să genereze rezultate imediate, decisive, la nivel operațional și strategic, mai ales pe plan extern, pe teatre de acțiune din afara zonelor de responsabilitate obișnuite, este un instrument cu rol de seamă în consolidarea sistemului de securitate global. Or, în acest sens, demersurile naționale de transformare, aliniate celor ale NATO, de exemplu, fac din armata unui stat membru o instituție de mare suplețe, mobilitate și flexibilitate, aptă de a duce operații în tot spectrul conflictelor, rapid dislocabilă și capabilă de a desfășura operații în rețea, superioară tehnologic, complet sprijinită logistic printr-un sistem logistic integrat.

Cu astfel de capacități militare polivalente, adecvate capacităților de dislocare și susținere în teatru, dar și gradului de folosire a disponibilității, armata poate îndeplini misiuni complexe pentru menținerea securității și a stabilității teritoriale a statului respectiv, dar și pentru a consolida capacitățile Alianței de a-și susține interesele globale, în condițiile diversității și gravității maxime a amenințărilor actualului secol.

Implicațiile securității naționale asupra celei globale pot însă acoperi și alte domenii de activitate. Dacă punerea în valoare și dezvoltarea potențialului cultural, științific și uman reprezintă o componentă și o sursă esențială a securității naționale, atunci acestea au un impact semnificativ în securitatea globală. Este elocvent modul în care statele, în fața ofensivei grăbite a globalizării culturale, își conservă, odată cu integritatea teritorială, unitatea culturală, prin programe țintite de afirmare locală și regională a unor identități culturale distincte.

Decăderea tot mai accentuată din drepturi, în perioada post Război Rece, a noțiunii de securitate națională în fața celei de securitate colectivă nu a eliminat, ca nefondate, valențele celei dintâi, în contextul creșterii și diversificării vertiginose a riscurilor și amenințărilor transfrontaliere. Lupta cu insecuritatea, corupția, fraudă fiscală și contrabanda, crima organizată și terorismul, toate au obligat la o viguroasă și punctuală ofensivă guvernamentală, în unitate cu societatea civilă, cu ONG-urile, cu instituțiile publice, pe direcțiile creionate de strategia națională de securitate, având un impact puternic, prin consolidarea statului respectiv, ca pilon de securitate, în securitatea subregională, cea regională și implicit globală.

BIBLIOGRAFIE

- CLINTON David, *The National Interest: Normative Foundations*, articol publicat în: „The Review of Politics”, vol. 48, no. 4, University of Notre Dame, 1986.
- Dr. FRUNZETI, Teodor, dr. ZODIAN V., dr. ZODIAN V. Mihai, *NATO de astăzi*, în „Lumea 2013”, *Enciclopedie politică și militară*, Editura RAO, București, 2013.
- KEOHANE R. O., NYE J. S., *Putere și interdependență*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- KOLODZIEJ A. Edward, *Securitatea și relațiile internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- LAYN Christopher, *Pacea iluziilor*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- NEAGOE Visarion, *Riscuri și vulnerabilități ale mediului de securitate în zone de importanță strategică pentru România*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională „Stabilitate și securitate regională” din 9-10 aprilie 2009, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009.
- Dr. NEAGOE Visarion, *Vulnerabilități, riscuri și amenințări, Prognoze și tendințe globale*, în „Lumea 2005”, Editura Atea, București, 2005.
- NEAGOE Visarion, DINICU Anca, *Relații internaționale – concepte, sisteme, determinări*, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolea Bălcescu”, Sibiu, 2006.

